

SO'FI OLLOYORNING "SABOT UL-OJIZIN" ASARIDA KAMTARLIKNING AXLOQIY-MA'NAVIY KONSEPSIYASI: TASAVVUFIY-PSIXOLOGIK TALQIN

Abduxamitova Ruxsora Zohidjon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalishi

3-kurs 23.88-guruh talabasi

Annotatsiya: Maqolada So'fi Olloyorning "Sabot ul-ojizin" asarida kamtarlik fazilati tasavvufiy dunyoqarash, axloqiy qadriyatlar va inson psixologiyasi nuqtai nazaridan chuqur tahlil qilinadi. Muallif kamtarlikni nafaqat axloqiy me'yor, balki ruhiy poklanishning zarur bosqichi sifatida talqin etadi. Asardagi hikmatlar, badiiy ramzlar va tasavvufiy terminlar asosida kamtarlikning mohiyati, uning nafs, irodaviy kurash va komillikka intilish bilan uzviy bog'liqligi ochib beriladi. Shaxsiy fikrlar va zamonaviy ma'naviy hayot bilan qiyosiy tahlil maqolaning ilmiy ahamiyatini oshiradi.

Kalit so'zlar: So'fi Olloyor, kamtarlik, Sabot ul-ojizin, tasavvuf, nafs, ruhiy poklanish, axloqiy fazilatlar, ma'naviy kamol.

Abstract: The article deeply analyzes the virtue of humility in Sufi Alloyor's work "Sabot ul-ojizin" from the perspective of a mystical worldview, moral values, and human psychology. The author interprets humility not only as a moral norm, but also as a necessary stage of spiritual purification. Based on the wisdom, artistic symbols, and mystical terms in the work, the essence of humility, its inextricable connection with the soul, willpower, and striving for perfection are revealed. Comparative analysis with personal thoughts and modern spiritual life increases the scientific significance of the article.

Keywords: Sufi Alloyor, humility, Sabot ul-ojizin, mysticism, soul, spiritual purification, moral qualities, spiritual perfection.

Аннотация: В статье глубоко анализируется добродетель смирения в произведении суфия Аллояра «Сабот уль-оджизин» с точки зрения мистического мировоззрения, нравственных ценностей и психологии человека. Автор трактует смирение не только как нравственную норму, но и как необходимый этап духовного очищения. На основе мудрости, художественных символов и мистической терминологии, использованных в произведении, раскрывается сущность смирения, его неразрывная связь с душой, силой воли и стремлением к совершенству. Сравнительный анализ с личными размышлениями и современной духовной жизнью повышает научную значимость статьи.

Ключевые слова: суфий Аллояр, смирение, «Сабот уль-оджизин», мистицизм, душа, духовное очищение, нравственные качества, духовное совершенство

Kirish. O‘zbek mumtoz adabiyotining pandnoma janridagi eng yetuk asarlaridan biri — So‘fi Olloyorning “Sabot ul-ojizin”idir. Ushbu asar tasavvufiy-axloqiy maktabning tayanish manbalaridan biri bo‘lib, unda insonning ruhiy olami, axloqiy odatlari, nafsni tarbiyalash va komillikka eltuvchi yo‘l keng yoritilgan. Ayniqsa, kamtarlik fazilatining chuqur talqini asar markazida turadi.

Kamtarlik tasavvufda tavozi, faqrlik, xoksorlik, bandalikni tan olish tushunchalari bilan bog‘lanadi. Bu fazilat shunchaki odob emas, balki insonni haqiqiy ma’naviy maqomga olib boruvchi ruhiy holat sifatida tushuniladi. Ushbu maqola “Sabot ul-ojizin”dagi mazkur fazilatning tarixiy, falsafiy va tasavvufiy qatlamlarini ilmiy uslubda yoritadi.

Kamtarlikning tasavvufiy asoslari: tasavvuf falsafasida kamtarlik — insonning Alloh huzuridagi ojizligini, bandalik sifatini tan olishi demakdir. So‘fi Olloyor aynan shu g‘oyani xalq ongiga yaqin, sodda pandlar orqali singdiradi. Muallifga ko‘ra, inson: o‘zini ulug‘ ko‘rmasligi, boshqalardan ustun qo‘ymasligi, hatto o‘z fazilatlarini ham mag‘rurlik vositasiga aylantirmasligi lozim. Bu talqin Imom G‘azzoliy, Bahouddin Naqshband, Najmiddin Kubro ta’limotlari bilan tematik jihatdan hamohangdir.

Asarda kamtarlikning asosiy ildizi — nafsni jilovlashdir. So‘fi Olloyor nafsning insonni ulug‘vorlik, manmanlik va riyo yo‘liga boshlashini ko‘p bor ogohlantiradi. Shuning uchun ham u kamtarlikni nafaqat odob darajasi, balki ruhiy kurashning bir shakli deb talqin qiladi. Bu jihatdan kamtarlik uch bosqichda ko‘riladi:

1. Tashqi kamtarlik (odob) – xatti-harakatda ko‘rinadigan soddalik va xoksorlik.

2. Ichki kamtarlik (ruhiy holat) – ichki manmanlikdan voz kechish, ichdagi “men”ni tor-mor etish.

3. Ma’naviy kamtarlik – o‘zini Alloh huzurida mutlaq banda sifatida ko‘ra olish.

Asar tahlilidan ko‘rinadiki, So‘fi Olloyor uchun eng muhim bosqich — bu ichki kamtarlikdir, chunki tashqi xoksorlik ko‘pincha riyoga aylanib ketishi mumkin.

Badiiy obrazlar va ramzlar orqali kamtarlik talqini – asarda kamtarlik ko‘p hollarda ramziy obrazlar orqali yoritiladi:

Tuproq — kamtarlikning eng yuksak ramzi. Tuproq barcha narsani bag‘riga sig‘diradi, biroq o‘zini ko‘rsatmaydi.

Suv — o‘z oqimini topuvchi, pastga qarab oqadigan, shu bilan kamtarlikni ifodalovchi unsur.

Qul — banda sifatida o‘z vazifasini anglagan inson modeli.

Bu ramzlar orqali muallif kamtarlikni tabiatning ajralmas qismi sifatida ko‘rsatadi. Kamtarlik insoniyatning tabiiy holati, manmanlik esa soxta, orttirilgan xatti-harakat sifatida tasvirlanadi.

Kamtarlikning tarbiyaviy funksiyasi asarda markaziy o‘rin ega. So‘fi Olloyorga ko‘ra: kamtar inson boshqalardan o‘rganishga tayyor bo‘ladi; kamtarlik insonni jamoada hurmatli qiladi; kamtar odam ziddiyatlarga kam boradi, sabrli bo‘ladi kamtarlik — ma’naviy irodani pishitadi.

Bu fikrlar zamonaviy psixologiya bilan uyg'un: kamtarlik odamning sog'lom ego bilan yashashini, o'zini baholashning me'yoriy bo'lishini ta'minlaydi.

Xulosa. So'fi Olloyorning kamtarlikka bergan yondashuvi bugungi jamiyatning bir qator muammolari fonida juda zarur. Hozirgi zamon tezligi, shaxsiy brend yaratish, ijtimoiy tarmoqlardagi ko'z-ko'z qilish illatlari ko'plab yoshlarni ichki ma'naviy muvozanatdan uzoqlashtirmoqda. So'fi Olloyorning fikrlariga ko'ra, insonning kuchi — o'zini tan olishi, zaif joylarini bilishi va o'zini ortiqcha ko'rsatmasligidadir. Bu g'oya bugungi yoshlar tarbiyasida ham juda muhim qoida bo'lib xizmat qilishi mumkin. “Sabot ul-ojizin” asarida kamtarlik insonni komillikka eltuvchi eng muhim axloqiy fazilat sifatida talqin etiladi. So'fi Olloyor bu fazilatni nafaqat odob, balki ruhiy poklanishning markaziy tamoyili sifatida izohlaydi. Kamtarlikning tasavvufiy ildizlari, nafsga qarshi kurashdagi o'rni, badiiy obrazlar orqali yoritilishi asarning badiiy-falsafiy qiymatini yanada oshiradi. Kamtarlik — bu insonning o'zini kichraytirishi emas, balki o'z ruhini ulug'lashidir. Mazkur fazilat odamni jamiyatda hurmatli, ruhiy jihatdan pishiq va ma'nan bardavom qiladi. So'fi Olloyor talqini bugun ham har bir shaxsning ichki dunyosini tarbiyalashda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. So'fi Olloyor, Sabotul-ojizin—Toshkent: Mehnat, 1991.
2. Rahmonqul Orzubekov, o'zbek adabiyoti tarixi,—Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
3. So'fi Olloyor, Risolayi Aziza “Sabot ul-ojizin sharxi”—Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashriyoti, 2000.
4. So'fi Olloyor, Sabotul-ojizin sharxi, Ravoyihur Rayhon—Toshkent: “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2021.
5. <https://kh-davron.uz/kutubxona/islomiy-adabiyot/tasavvuf/sofi-olloyor-sabotul-ojiziyn.html>